

Asia: VN/32466/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sisäministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. Esityksessä ehdotetaan, että rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin lisätään uuteen lukuun säännökset Rajavartiolaitoksen uhkaperusteisesta rikostiedustelusta. Turvallisuuskomitean sihteeristö kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto. Sihteeristö on tarkastellut esitysluonnosta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevilta osin kokonaisturvallisuuden ja Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (YTS) näkökulmasta.

Turvallisuusympäristö on vaikeutunut ja elää ajassa, jolloin toimintaympäristön muutokset voivat olla vaikeasti ennustettavia. Kokonaisturvallisuuden kannalta on optimaalista, mikäli eri viranomaisten tehtäväkenttien väliin ei jää katvealueita, joita rikolliset tai muut toimijat voisivat hyödyntää. Esitysluonnos vastaa tähän tarpeeseen. Etenkin kriittisiksi katsottavissa rajapinnoissa tulisi huolehtia siitä, että viranomaisten tehtävät limittyisivät tarkoituksenmukaisesti ja hallitusti vastaten toimintaympäristössä tapahtuneita ja käynnissä olevia muutoksia.

Uhkaperusteinen rikostiedustelu liittyy rangaistavaksi säädettyihin tekoihin liittyvään toimintaan varhaisemmassa vaiheessa eli ennen kuin käsillä on konkreettinen ja yksilöity rikosepäily. Kyse ei ole myöskään rikosten selvittämisestä. Rikostiedustelusääntelyn ulkopuolelle jää rikosten esitutkinta, josta säädetään esitutkintalaissa. Edelleen esitysluonnoksessa rikostiedustelukeinolla hankittuja tietoja, jotka on luovutettu käytettäväksi toiminnan suuntaamiseksi, ei saa käyttää esitutkintalaissa tarkoitetun tutkinnan aloittamiseksi, rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisen perusteena tai viranomaisen hakemuksen, vaatimuksen tai päätöksen perusteena taikka näyttönä esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Asialla on liitántä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseen, jolloin on turvattava se, että ei kierretä esitutkinta- ja pakkokeinoitoimivaltuuksia.

Erilaiset uhat voivat näyttäytyä yhteiskunnassa rikollisuutena. Näissä tilanteissa korostuvat viranomaisten yhteistyö, tiedonvaihdon ja toiminnan koordinointi. Esitysluonnoksessa rajapintoja pyritään hallitsemaan mm. säätämällä rikostiedustelukeinolla hankittujen tietojen luovuttamisesta toiselle viranomaiselle ja tiedustelutoiminnan yhteensovittamisesta keskusrikospoliisin, Tullin sekä siviili- ja sotilastiedustelun ja muiden viranomaisten kanssa. Kokonaisturvallisuuden toimintamallissa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot turvataan laajasti eri tahojen yhteistoimintana. Olennainen osa tätä toimintaa on ennakointi ja yhteinen tilanneymmärrys.

Lakiesityksessä säädettäisiin myös edellytyksistä, joiden nojalla rikostiedustelukeinoja voitaisiin kohdentaa henkilöihin. Jatkovalmistelussa ehdotetaan tarkasteltavaksi sääntelyä, jonka nojalla rikostiedustelukeino voidaan kohdentaa myös muuhun henkilöön (3 a luku 57 e § 3 mom). Toimivaltuudesta eivät ole täysin ennakoitavissa ne olosuhteet, joissa henkilö voi tulla rikostiedustelun kohteeksi. Näyttäisi siltä, että sivullinen henkilö voisi siten tulla rikostiedustelukeinojen kohteeksi satunnaisesti tai sattumanvaraisella perusteella ilman että hän on itse antanut siihen aihetta. Pidemmällä aikavälillä liian avoin sääntely voi rapauttaa yhteiskunnallista luottamusta turvallisuusviranomaisiin, mikä on perinteisesti ollut yksi yhteiskuntamme vahvuus.

Rikostiedustelutoimivaltuuksien perusoikeuksiin syvälle puuttuva luonne korostaa oikeusturvan näkökulmasta valvonnan tarvetta, minkä tulee olla vastapainona uusille toimivaltuuksille. Yhteiskunnallisen luottamuksen kannalta on tärkeää, että lainsäädäntöön ehdotetaan sisällytettäväksi oikeusturvaa koskevia ennakkollisia ja jälkikäteisiä järjestelyjä. Näitä ovat toiminnan riittävän tarkkarajaisen sääntelyn lisäksi rikostiedustelua koskevan päätöksenteon sisältö- ja dokumentointivaatimukset, ilmoitusvelvollisuudet ulkoiselle valvojalle sekä rikostiedustelun sisäinen ja ulkoinen valvonta, jotka ehkäisevät tehokkaasti jo ennalta toimivallan väärinkäytöksiä. Tuomioistuinkontrolli on kytketty perusoikeuksiin vakavimmin puuttuvien toimivaltuuksien käyttämiseen. Valvonnan kokonaisuudessa ulkoinen valvoja, tiedusteluvalvontavaltuutettu, olisi itsenäinen ja riippumaton valvoja. Sisäministeriön olisi annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle ja tiedusteluvalvontavaltuutetulle vuosittain kertomus rikostiedustelukeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Oikeusturvajärjestelykokonaisuus kattaa myös menettelyn, että rikostiedustelukeinon käytöstä on tietyin edellytyksin ilmoitettava jälkikäteen myös tiedonhankinnan kohteelle. Normaalit muutoksenhakumenettelyt eivät ole kokonaisuudessa käytössä, joten korvaavia menettelyjä on sisällytetty esitykseen.

Yleisenä huomiona todetaan, että esityksellä on yhtymäkohtia eduskunnan käsittelyssä olevaan poliisin rikostiedustelua koskevaan hallituksen esitykseen (HE 121/2026 vp).

Korvala Petteri
Turvallisuuskomitean sihteeristö

Hakala Johanna
Turvallisuukskomitean sihteeristö